

ЗА ДЪЛЖИМАТА ЛИХВА ОТ НАСТОЙНИКА ИЛИ ПОПЕЧИТЕЛЯ НА ЛИЦЕТО ПОД НАСТОЙНИЧЕСТВО ИЛИ ПОПЕЧИТЕЛСТВО ПРИ НЕСВОЕВРЕМЕННО ВНАСЯНЕ НА ПАРИЧНИ СРЕДСТВА НА ПОСЛЕДНОТО В БАНКА

Ас. д-р Владислав Дацов

Юридически факултет

Университет за национално и световно стопанство

Резюме: Настоящата статия разглежда случаите, в които за настойника или попечителя възниква задължение за плащане на законна лихва на лицето, което е поставено под настойничество или попечителство, когато не са внесли своевременно парични средства на последното на негово име в банка. Тъй като, нормативната уредба е лаконична, може да възникнат проблеми пред правоприменителя, което налага изясняването на точното съдържание на главното задължение на настойника или попечителя, за да се прецени кога е налице неизпълнение. От значение е и правилното определяне на момента, от който започва да се начислява законна лихва върху сумата, която не е преведена по банкова сметка на лицето под настойничество или попечителство. Обсъдени са и някои въпроси на погасителната давност и по-специално спирането и прекъсването ѝ.

Ключови думи: настойник, попечител, законна лихва, несвоевременно внасяне на парични средства.

ON THE INTEREST OWED BY THE GUARDIAN OR THE CUSTODIAN TO THE WARD IN CASE OF UNTIMELY DEPOSITION OF MONEY TO THE WARD'S BANK ACCOUNT

Assist. Prof. PhD Vladislav Datsov

Faculty of Law

University of National and World Economy

Abstract: The current article analyzes the instances in which a legal obligation arises for the guardian or the custodian to pay legal interest to the ward in case of untimely deposition of the ward's money to the latter's bank account. Since the relevant legal regulations are laconic, some problems may arise in front of the legal practice, which requires clarifying the exact content of the main obligation of the guardian or the custodian in order to determine whether there is non-compliance. It is also important to correctly define the moment from which legal interest starts to be charged on the sum, which has not been transferred to the bank account of the ward. Some issues regarding statute of limitation and, more specifically, tolling and discontinuation, are also discussed.

Key words: guardian, custodian, legal interest, untimely deposition of money.

I. Въведение

Основната уредба на настойничеството и попечителството се съдържа в глава единадесета от Семейния кодекс¹. Настоящата статия си поставя за задача да разгледа нормативно уредения случай, в който настойникът дължи законна лихва на поставеното под настойничество лице за несвоевременно внесените парични средства на негово име в банка, както и да обсъди дали възниква аналогично задължение за попечителя. Изследвани са въпросите, отнасящи се до главното задължение, и по-специално – до неговата същност и до случаите, в които би било налице виновно неизпълнение, което да породви задължението за плащане на законна лихва. Анализирани са настъпването на изискуемостта на вземането за лихва, както и някои неясноти, които могат да възникнат във връзка със спирането и прекъсването на погасителната давност. Авторът се надява да предизвика аргументирани научни дискусии по разгледаните в настоящия труд проблеми.

II. Задължение на настойника да внася паричните средства на лицето под настойничество на негово име в банка и задължение за законна лихва

Съгласно чл. 165, ал. 3 СК: „Настойникът е длъжен да внася паричните средства на лицето под настойничество на негово име в банка в 7-дневен срок от получаването им. За несвоевременно внесени суми той дължи законната лихва.“ Тази разпоредба повдига някои въпроси.

Първо, неясно е какво разбира законодателят под внасяне на „паричните средства на лицето под настойничество на негово име в банка“ – дали по банкова сметка на името на лицето под настойничество и, в случай на положителен отговор, какъв трябва да е видът на тази банкова сметка.

Второ, макар че законодателят е предвидил настойникът да дължи законна лихва за несвоевременно внесените суми, поставя се въпросът дали това задължение зависи от размера на лихвата, който банката начислява по съответната банкова сметка.

Трето, следва да се обсъди и от кой момент задължението за плащане на законна лихва от настойника става изискуемо.

Задължение за внасяне на паричните средства на лицето под настойничество на негово име в банка

Задължението за плащане на лихва е акцесорно – неговото съществуване е обусловено от това на друго задължение, което се обозначава като главно. Ангел Калайджиев посочва, че задължението за лихва е „функция на друго главно задължение“². Главното задължение е това на настойника да внесе паричните средства на лицето под настойничество на негово име в банка и само при неизпълнението му се дължи законна лихва, чийто размер

¹ По-нататък СК, обн. ДВ бр. 47 от 23.06.2009 г., в сила 01.10.2009 г., последно изменение и допълнение ДВ бр. 106 от 22.12.2023 г., в сила от 22.12.2023 г.

² Калайджиев, А. Облигационно право. Обща част. Осмо преработено и допълнено издание, С., Сиби, 2020, с.199 (Kalaydzhiev, A. Obligatsionno pravo. Obshta chast. Osmo preraboteno i dopalmeno izdanie, S., Sibi, 2020, s.199); Таджер, В. Гражданско право на НРБ. Обща част. Дял I, С., Софи-Р, 2001, с. 375 – 376. (Tadzhher, V. Grazhdansko pravo na NRB. Obshta chast. Dyal I, S., Sofi-R, 2001, s.375-376).

се определя спрямо този на несвоевременно внесените парични средства. Анализът ще започне от разглеждането именно на главното задължение.

На първо място, следва да се има предвид, че законодателят поставя изискване за дължимата от настойника грижа при управление на имуществото на поставения под настояничество (поднастойния) – тази на добрия стопанин, както и за интереса, в който е длъжен да действа – този на лицето под настояничество. Съгласно чл.165, ал. 1 СК: „Настойникът управлява имуществото на поставения под настояничество с грижата на добър стопанин и в негов интерес.“ Внасянето на паричните средства на поднастойния на негово име в банка е действие на управление, тъй като правото на вземане нито променя носителя си, нито бива обременено по някакъв начин, поради което и за това действие се прилагат критериите, установени в чл. 165, ал. 1 СК³.

На второ място, законодателят възлага на настойника задължението да внася паричните средства на поднастойния на името на последния в банка. Очевидно се има предвид, че тези средства трябва да бъдат предадени за съхранение на банката. Дали това обаче означава, че трябва да бъде сключен договор за влог с банката? И дали банката трябва само да съхранява или може и да управлява предоставените ѝ средства. Проблемът е, че банките предоставят различни платежни сметки, а също така и услуги като депозитар по Закона за дейността на колективните инвестиционни схеми и на други предприятия за колективно инвестиране⁴. Съгласно § 1, т. 32 от ДР на Закона за платежните услуги и платежните системи⁵: „Платежна сметка“ е сметка, водена на името на един или повече ползватели на платежни услуги, използвана за изпълнението на платежни операции.“ Някои банки предлагат и така наречените „инвестиционни“ или „взаимни“ фондове, които дават възможност за по-висока доходност от инвестираните парични средства. Същевременно, инвестирането в такъв фонд може да доведе до загуба за лицето, което е направило инвестицията, т.е. съществува финансов риск. След като настойникът трябва да действа в интерес на поднастойния, логично е да се постави въпросът дали трябва да внася паричните средства на последния при условия, които носят най-висока доходност за него, и трябва ли да вземе предвид вероятността от загуби за поднастойния, т.е. дали трябва да съпостави възможните ползи с предвидимите рискове. Интересен е и въпросът дали настойникът трябва да промени вида на платежната сметка, по която внася паричните средства на поднастойния, когато се промени доходността.

Първо, следва да се има предвид, че банките не могат да осъществяват дейността на колективни инвестиционни схеми или на други предприятия за колективно инвестиране, нито да управляват алтернативни инвестиционни фондове по смисъла на чл. 1, т. 1-3 ЗДКИСДПКИ. Банките могат единствено да упражняват дейността на депозитар на основание чл. 35, ал. 1 ЗДКИСДПКИ, но като такъв могат само да съхраняват активите на колективна

³ За разликата между сделките на управление и на разпореждане вж. Таджер, В. Гражданско право на НРБ. Обща част. Дял II, С., Софи-Р, 2001, с. 406 (Tadzher, V. Grazhdansko pravo na NRB. Obshta chast. Dyal II, S., Sofi-R, 2001, s. 406).

⁴ По-нататък ЗДКИСДПКИ, обн. ДВ бр. 77 от 04.10.2011 г., последно изменение ДВ бр. 106 от 22.12.2023 г., в сила от 01.01.2024 г.

⁵ По-нататък ЗПУПС, обн. ДВ бр. 20 от 06.03.2018 г., в сила от 06.03.2018 г., последно изменение и допълнение ДВ бр. 84 от 06.10.2023 г.

инвестиционна схема, различни от безналични финансови инструменти (чл. 34 ЗДКИСДПКИ). С други думи, между инвеститорите в колективната инвестиционна схема и банката не възниква правоотношение. Правоотношения възникват между банката и инвестиционната схема, както и между инвестиционната схема и инвеститора. Обстоятелството, че част от активите на колективната инвестиционна схема се съхраняват в банка, не води до извода, че инвеститорът съхранява средствата си в банката. Всъщност, срещу паричните си средства инвеститорът получава дялове или акции от колективната инвестиционна схема, които подлежат на обратно изкупуване. Затова така наречените „инвестиционни“ или „взаимни“ фондове остават извън обхвата на настоящото изследване. Те не представляват внасяне (влагане) на парични средства „на лицето под настойничество на негово име в банка“.

Второ, съгласно чл. 6, ал. 5 от Наредба № 3 на БНБ от 18.04.2018 г. за условията и реда за откриване на платежни сметки, за изпълнение на платежни операции и за използване на платежни инструменти⁶: „Платежните сметки, водени от банки, могат да бъдат: 1. разплащателни сметки – за съхранение на пари, платими на виждане без срок за предизвестие от титуляря до банката, и за изпълнение на платежни операции по внасяне, прехвърляне и теглене на средства; 2. платежни сметки за основни операции – за съхранение на пари в левове и предоставяне на услуги по чл. 118 от Закона за платежните услуги и платежните системи; 3. сметки за електронни пари – за съхранение на електронни пари, до които издателят е осигурил отдалечен достъп за изпълнение на платежни операции; 4. други видове платежни сметки, които се обслужват при определени с договор условия и съгласно действащото законодателство.“ Услугите по платежните сметки за основни операции (изброени в приложение № 1 към Наредба № 3, като откриване, обслужване и закриване на сметката, внасяне на средства по сметката, теглене на пари в брой, плащане по директен дебит, кредитен превод и периодичен превод) се предлагат от банките безплатно или срещу приемливи такси (чл. 36, ал. 1 и 2 от Наредба № 3). Същевременно по някои разплащателни сметки, като например депозитните, възнаградителната лихва е по-висока, но размерът ѝ е обвързан с условието паричните средства да не бъдат върнати на титуляря на сметката в уговорен между страните срок. Ако спешни нужди на поднастойния наложат настойникът да поиска от районния съд разрешение за разпореждане с детски влог (чл. 130, ал. 3 СК) и изтегли средствата от този влог с разрешение на съда, доходността от влога ще намалее. Поставя се въпросът какъв е критерият, от който трябва да изхожда настойникът при сключването на договор за откриване на платежна сметка на поднастойния. Дали трябва да търси най-високата доходност, която се предлага по платежна сметка измежду всички банки (най-високата възнаградителна лихва, която се начислява от банка), или трябва да следи за най-малък риск от намаляване на паричните средства на поднастойния (например променлив лихвен процент на възнаградителната лихва, който може да спадне и до нула, но същевременно да са налице фиксирани разходи по обслужване на сметката), или полагането на дължимата грижа, предвидена в чл. 165, ал. 1 СК, изисква някаква друга преценка от настойника? В чл. 165, ал. 1 СК законодателят изисква от настойника да полага грижата

⁶ По-нататък Наредба № 3, обн. ДВ бр. 37 от 04.05.2018 г., в сила от 08.05.2018 г., последно изменение и допълнение ДВ бр. 83 от 18.10.2022 г.

на добрия стопанин, а не тази на добрия търговец, т.е. не грижата, която лице, занимаващо се с банкови сделки по занятие, би положило, а тази, която едно лице без специални знания и умения следва да положи, за да гарантира интересите на друго лице, което самò не може да стори това. Затова при тълкуването на разпоредбата на чл. 165, ал. 3, изр. 1 СК във връзка с чл. 165, ал. 1 СК по-скоро следва да се направи изводът, че настойникът трябва да се постарее да гарантира запазването на имуществото на поднастойния, а не неговото увеличаване. Разбира се, би било в съответствие с правилото, съдържащо се в чл. 165, ал. 1 СК, търсенето на такава платежна сметка, по която банката би плащала най-висока възнаградителна лихва. Но дори настойникът да сключи договор за откриване на банкова сметка на поднастойния, по която се начислява ниска възнаградителна лихва или дори нулева такава, стига да няма разноси, които да намаляват размера на внесените парични средства, той ще е изпълнил задължението си по чл. 165, ал. 1 СК.

Трето, ограничението, съдържащо се в чл. 130, ал. 3 СК, се отнася до всякакви действия на разпореждане с влогове на детето (или поднастойния в настоящия случай) или с части от такива влогове. Действия на разпореждане са всички онези, с извършването на които имуществото на поднастойния се намалява или би намаляло. Това означава, че настойникът не следва от името на поднастойния да сключи договор за банков влог, по силата на който да се начислява и събира от банката някакво възнаграждение (такса) от средствата по платежната сметка, открита на името на поднастойния. Този договор би съдържал волеизявление за разпореждане със средствата на поднастойния. Според Екатерина Матеева сделката, която е сключена без разрешение от районния съд, когато такова се изисква съгласно чл. 130, ал. 3 СК, е унищожима на основание чл. 27, предл. 1 ЗЗД⁷. Същото виждане застъпва и Велина Тодорова, която посочва, че сделката би била недействителна, но препраща към чл. 27 ЗЗД⁸. В този смисъл са и мотивите към определение № 366 от 24.10.2014 г. по к. гр. д. № 4291 / 2014 г. на Върховен касационен съд, съгласно които: „Разпоредбата на чл. 130, ал. 3 СК, изискваща получаване на разрешение от районния съд за извършване на разпоредителни действия с имуществото на непълнолетните, по съществото си е охранителна и установена в интерес именно и само на тази категория правни субекти, които не разполагат с необходимата интелектуална зрялост за самостоятелно участие в гражданския оборот, поради което действията на разпореждане от тяхно име се извършват от родителите им със санкцията на съда, който преценява доколко разпореждането е в интерес на детето. Именно, защото защитата на чл. 130, ал. 3 СК е установена в интерес на самия недееспособен, материалният закон предвижда изрично, че на унищожимост на сделката, извършена от недееспособен или негов представител без спазване на особените изисквания за това, може да се позовава само страната, в чийто интерес законът допуска унищожимостта (чл. 32, ал. 1 във връзка с чл. 27 ЗЗД).“

⁷ Матеева, Е. Семейно право на Република България, С., ВСУ „Черноризец Храбър“, 2010, с. 451 (Mateeva, E. Semejno pravo na Republika Bulgaria, S., VСУ „Chernorizets Hrabar“, 2010, s.451).

⁸ Цанкова, Ц., Марков, М., Станева, А, Тодорова, В. Коментар на новия Семейен кодекс, С., ИК „Труд и право“, 2009, с. 380 (Tsankova, Ts., Markov, M., Staneva, A, Todorova, V. Komentar na novia Semeen kodeks, S., IK „Trud i pravo“, 2009, s. 380).

На трето място, интересен е въпросът дали при промяна на доходността от платежната сметка, когато по друг вид такава доходността е по-висока, настойникът е длъжен да открие нова платежна сметка на поднастойния в същата или в друга банка. Например настойникът А сключва от името и в интерес на поднастойния Б договор за детски (безсрочен) влог с банка В. След време банката Г започва да предлага сключването на договори за откриване на детски (безсрочен) влог с годишна лихва, която е с 5% по-висока от тази, която предлага банка В. Може и самата банка В да започне да предлага срочни влогове с 5% по-висока лихва от тази, която се начислява за детски (безсрочни) влогове. Трябва ли в първия случай настойникът да закрие платежната сметка в банка В и да открие нова в банка Г, а във втория – да закрие платежната сметка в банка В и да открие нова в същата банка, но за срочен влог? По-скоро отговорът следва да бъде отрицателен. Чл. 165, ал. 1 СК установява за настойника задължението за управление на имуществото с грижата на добър стопанин и в интерес на поднастойния. Закриването на платежната сметка е действие на разпореждане с влога, за което е необходимо разрешението на районния съд. Но и доходността от различните платежни сметки е променлива величина. Не може да се очаква от настойника да следи коя банка предлага възможно най-висока доходност, нито дали същата банка предлага по-висока възнаградителна лихва по други платежни сметки. За да изпълни задължението си по чл. 165, ал. 3, изр. 1 във връзка с ал. 1 СК, достатъчно е настойникът да открие платежна сметка на поднастойния, по която да не се дължат плащания за банката, така че паричните средства на поднастойния да се запазят. Настойникът не е длъжен да търси най-високата възможна възнаградителна лихва за платежна сметка, открита в банка в страната и спрямо нея да решава в коя банка ще се съхраняват средствата на поднастойния.

На четвърто място, настойникът не е длъжен да внася паричните средства на поднастойния само в една банка. Депозитите в банките са гарантирани до определен размер⁹. Настойникът може, като отчете, че паричните средства на поднастойния може да достигнат прага на гарантираност, да реши да открие нова платежна сметка на поднастойния в друга банка, в която да влага средствата на последния. Това решение на настойника би било в съответствие със задължението му, произтичащо от чл. 165, ал. 1 СК.

На пето място, поставя се въпросът с вече откритата банкова сметка на името на поднастойния при освобождаване от длъжност на стария и назначаване на нов настойник. Новият настойник може да внася паричните средства на поднастойния по вече откритата банкова сметка, но няма пречка и да открие нова такава. Новият настойник може да прецени, че по друга сметка доходността за поднастойния би била по-висока. Може да предпочете неговата банкова сметка и тази на поднастойния да бъдат в една и съща банка, така че транзакционните разходи при изпълнение на задължението му по чл. 165, ал. 3, изр. 1 СК да бъдат по-ниски.

Може да се обобщи, че настойникът е длъжен да открие банкова (платежна) сметка на името на поднастойния, по която не възникват парични вземания в полза на банката (банкови такси) и по нея да внася получените за поднастойния парични средства. Ако вече е

⁹ Съгласно чл. 9, ал. 1 от Закона за гарантиране на влоговете в банките (обн. ДВ бр. 62 от 14.08.2015 г., последно изменение ДВ бр. 84 от 6.10.2023 г.) е гарантирано „пълно изплащане на сумите по влоговете на едно лице в една банка независимо от броя и размера им до 196 000 лв.“

открита такава сметка, той може да внася тези средства по съществуващата или да открие нова. Настоятникът може и да открие няколко банкови (платежни) сметки от името на поднастойния, по които да превежда получените за последния средства, като това е особено необходимо, в случай че се достигне или може да се очаква да се достигне максималният размер, до който са гарантирани влоговете в банките. Разпоредбата на чл. 165, ал. 3, изр. 1 СК може да се измени с цел прецизирането ѝ по следния начин: „Настойникът е длъжен да внася паричните средства на лицето под настояничество по банкова сметка на негово име в 7-дневен срок от получаването им.“

Дължимата от настояника лихва

Според чл. 165, ал. 3, изр. 2 СК, в случай че настояникът не внесе в 7-дневен срок получените парични средства по банкова (платежна) сметка на поднастойния, той дължи законна лихва. Тъй като законната лихва е определяема по размер¹⁰, възниква въпросът дали има значение каква е лихвата, която би се начислила върху паричната сума, ако последната беше своевременно внесена от настояника. Лихвата, която се начислява от банката върху получените от нея по договор за паричен (неправилен) влог¹¹ средства, е възнаградителна. Законната лихва, дължима от настояника, е мораторна (за забава). Същевременно, ако настояникът беше внесъл паричните средства своевременно, поднастойният би получил възнаградителната лихва. Не възниква проблем, когато банката начислява възнаградителна лихва, която е по-ниска или равна на законната такава. Въпросът се поставя само в случай, че начисляваната от банката лихва по неправилни влогове е в по-висок размер от законната¹². В този случай са мислими две решения – или че отговорността на настояника е ограничена до размера на законната лихва, или че той дължи поначало законната лихва при неизпълнение на задължението си, произтичащо от правилото, съдържащо се в чл. 165, ал. 3, изр. 2 СК, но за вреди в по-висок размер също носи отговорност. Правилно е второто виждане. Ако възнаградителната лихва е по-висока, тъй като получаването ѝ би било сигурно, то за разликата между законната лихва и неполучената възнаградителна лихва, поднастойният би имал иск против настояника на основание чл. 86, ал. 1, изр. 2 от Закона за задълженията и договорите¹³. В този случай вредите биха били пропуснати ползи, тъй като няма да е настъпило бъдещо сигурно увеличаване на имуществото на под-

¹⁰ Съгласно член единствен, ал. 1 от Постановление № 426 на МС от 18.12.2014 г. за определяне размера на законната лихва по просрочени парични задължения (обн. ДВ бр. 106 от 23.12.2014 г., в сила от 01.01.2015 г.): „Определя годишния размер на законната лихва за просрочени парични задължения в размер на основния лихвен процент на Българската народна банка в сила от 1 януари, съответно от 1 юли, на текущата година плюс 10 процентни пункта.“

¹¹ Повече за паричния (неправилен) влог вж. Герджиков, О. Търговски сделки. Четвърто преработено и допълнено издание, С., ИК „Труд и право“, 2015, с. 292-295 (Gerdzhikov, O. Targovski sdelki. Chetvarto preraboteno i dopolneno izdanie, S., IK „Trud i pravo“, 2015, s. 292-295).

¹² Ако е по-ниска от законната няма да настъпят вреди за поднастойния от несвоевременното внасяне на паричните му средства по негова сметка в банка, тъй като за времето на забавеното изпълнение настояникът ще му дължи по-висока лихва от договорената с банката.

¹³ По-нататък ЗЗД, обн. ДВ бр. 275 от 22.11.1950 г.; в сила от 01.01.1951 г., последно допълнение ДВ бр. 102 от 01.12.2020 г., в сила от 03.06.2021 г.

настояния¹⁴. Обратното би означавало, че поднастойният може да търпи вреди от противоправното поведение на настояника, които няма да подлежат на обезщетяване. Затова първото виждане би влязло в противоречие с основния гражданскоправен принцип на справедливостта¹⁵.

Изискуемост на дължимата от настояника лихва. Погасителна давност

Немалко въпроси поражда и моментът, в който става изискуемо вземането на поднастойния срещу настояника за дължимата от последния лихва за забавеното изпълнение на задължението му по чл. 165, ал. 3, изр. 1 СК. Принципно положение е, че задължението за плащане на лихва за забава възниква за настояника след изтичането на седмия ден от получаването на паричните средства, които е бил длъжен, но не е внесъл по банкова сметка на поднастойния в седемдневен срок от получаването им. Приложение намират правилата, съдържащи се в разпоредбите на чл. 77, ал. 1, изр. 3 и 4 ЗЗД и на чл. 72, ал. 2 ЗЗД, т.е. денят, в който настояникът е получил паричните средства не се брои, а срокът, в който може да изпълни задължението си за внасянето на тези средства, започва да тече от следващия ден. Когато последният ден от срока е неприсъствен, срокът изтича в първия следващ присъствен ден. Следва да се обсъди и какво има предвид законодателят под „да внася паричните средства на лицето под настояничество на негово име в банка“ – дали настояникът ще е изпълнил задължението си с нареждането до банката да изпълни кредитния превод, или чак с постъпването на средствата по банковата сметка на поднастойния. Отговор на този въпрос дава правилото, съдържащо се в чл. 75, ал. 3 ЗЗД: „Когато плащането става чрез задължаване и заверяване на банкова сметка, задължението се счита за погасено със заверяване сметката на кредитора.“ Заверяването на сметката на кредитора е моментът, в който настъпва изпълнение на паричното задължение към него. Тъй като, това е моментът, в който законодателят счита, че кредиторският интерес е удовлетворен, поради което и задължението прекратява съществуването си, правилото на чл. 75, ал. 3 ЗЗД може да се приложи по аналогия на закона и към чл. 165, ал. 3, изр. 1 СК. Настояникът ще е изпълнил задължението си да внесе паричните средства за длъжника по негова банкова сметка, когато тези средства действително са постъпили в нея. С други думи, не е достатъчно да е положил усилия за постъпването на средствата по банковата сметка, а да е осигурил реалното му осъществяване. Този извод не се разколебава и когато не е налице задължаване на банковата сметка на настояника, в случаите, в които паричните средства за поднастойния не са постъпили по нея. Дори настояникът да внесе парите в брой на каса в банката, той ще е изпълнил задължението си, когато те постъпят по банковата сметка на поднастойния. В чл. 75, ал. 3 ЗЗД законодателят е разрешил въпроса за момента, в който задължението се счита изпълнено, когато плащането става чрез задължаването на банко-

¹⁴ За пропуснатите ползи вж. Калайджиев, А. Облигационно право. Обща част. Осмо преработено и допълнено издание, С., Сиби, 2020, с. 371-373 (Kalaydzhiiev, A. Obligatsionno pravo. Obshta chast. Osmo preraboteno i dopalнено izdanie, S., Sibi, 2020, s. 371-373).

¹⁵ За гражданскоправния принцип на справедливостта вж. Дацов, В. Правна специфика на гражданскоправното задължение. – Съвременен право, № 2, 2021, с. 70-71 (Datsov, V. Pravna spetsifika na grazhdanskopravnото zadalzhenie. – Savremenno pravo, № 2, 2021, s. 70-71).

вата сметка на длъжника и заверяването на тази на кредитора, но същевременно извежда и общо правило за момента, в който задължението се счита изпълнено, когато се дължи плащане по банкова сметка на кредитора. Дори и настойникът да е положил всички възможни усилия за постъпването на паричните средства по банковата сметка на длъжника в седемдневен срок от получаването им, ако в същия срок тези средства не постъпят реално по банковата сметка, той ще бъде в неизпълнение. Ако това неизпълнение се дължи на банката и като резултат възникне задължение за плащане на законна лихва, настойникът би имал иск срещу банката за платеното от него, но този въпрос излиза извън обхвата на настоящото изследване. По – нататък ще бъдат разгледани някои въпроси, които може да създадат несигурност в правоприлагането.

На първо място, съгласно чл. 115, ал. 1, б. „б“ ЗЗД: „Давност не тече:... б) между намиращи се под настойничество или попечителство и техните настойници или попечители, докато трае настойничеството или попечителството...“ Интересен е случаят, в който преди учредяването на настойничеството настойникът е бил кредитор или длъжник на поднастойния и задължението има паричен характер. Не съществува нормативна забрана между настойника и поднастойния да е възникнало облигационно отношение преди учредяването на настойничеството. Ако вземането на единия от двамата е станало изискуемо преди учредяването на настойничеството, давността ще се спре от назначаването на настойника и няма да тече, докато не отпадне основанието за спиране (до прекратяването на настойническото правоотношение между настойника и поднастойния). Ако вземането все още не е станало изискуемо към момента на учредяването на настойничеството, изискуемостта ще настъпи по време на настойничеството, но давността ще започне да тече след неговото прекратяване.

Проблемът е, че ако настойникът дължи парична сума на поднастойния и падежът е настъпил, първият може да прецени да не я внесе по банкова сметка на поднастойния. Задължението за плащане на законна лихва възниква за настойника, ако не внесе по банкова сметка на поднастойния получените парични средства за последния в седемдневен срок от получаването им. В разглеждания случай получаване няма. На практика изглежда, че настойникът може да не внесе дължимите от самия него парични средства по банкова сметка на поднастойния без да носи отговорност за бездействието си. Резултатът е, че за непостъпването своевременно на едно субективно имуществено право в правната сфера на длъжника, няма да му се дължи обезщетение за забава. Този резултат обаче е несправедлив. Затова може би е по-правилно чл. 165, ал. 3, изр. 1 СК да се тълкува в смисъл, че задължението на настойника да внесе по банкова сметка на поднастойния паричните средства, получени за последния, възниква и когато настъпи падежът на задължението (по време на настойничеството), когато настойникът е длъжникът, или от учредяването на настойничеството, когато вземането вече е станало изискуемо преди това. Така, ако вземането на поднастойния е станало изискуемо преди учредяването на настойничеството, настойникът ще има 7-дневен срок от назначаването си за такъв да внесе паричните средства, които дължи на поднастойния, в банкова сметка на последния. Ако изискуемостта на вземането е настъпила по време на настойничеството, настойникът ще има 7-дневен срок от настъпването на изискуемостта, за да внесе по банкова сметка на поднастойния дължимите на последния парични средства.

Не по-малко интересна е и обратната ситуация, при която поднастойният е длъжникът. Настоятникът не може да извърши прихващане с получените за длъжника суми, тъй като представляват плащания от трети лица по правоотношения, по които настоятникът не е страна. Липсата на идентитет между страните, всяка от които трябва да има едновременно качествата кредитор и длъжник, прави прилагането на правилата, съдържащи се в чл. 103, ал. 1 ЗЗД, невъзможно¹⁶. Задължението на настоятника не е за плащане, а за внасяне на парични средства по банкова сметка на поднастойния, вече получени от лицето, което е носител на задължението за плащане (обикновено). Същевременно настоятникът не може да извършва действия на разпореждане с влогове на поднастойния без разрешението на районния съд по настоящия адрес на последния (чл. 130, ал. 3 СК). Ако кредиторът смята, че вземането му трябва да бъде удовлетворено от длъжника и не желае усложнения при събирането му, може изначално да откаже да бъде назначен за настоятник. Ако, обаче, се съгласи да упражнява настоянически функции или трябва да поиска разрешение от районния съд за разпореждане с влогове на поднастойния, или да предяви иск против поднастойния, в който случай на последния ще бъде назначен особен представител на основание чл. 29, ал. 4 от Гражданския процесуален кодекс¹⁷. Даването на разрешение от районния съд по чл. 130, ал. 3 СК е поставено в зависимост от обстоятелството дали разпореждането противоречи на интереса на поднастойния, а тъй като се иска намаляването на имуществото на последния, доста съмнително е дали съдът би уважил искането на настоятника. Следва да се отбележи, че настоятникът може да поиска разрешение за извършването и на други действия на разпореждане с имуществени права на поднастойния (с права върху недвижими имоти, върху движими вещи чрез формална сделка и с ценни книги) с цел удовлетворяване на своето вземане. Тези действия очевидно биха били възмездни. Дори и да получи разрешение от районния съд, обаче, трудно би удовлетворил вземането си. Ако отчужди възмездно някое право на поднастойния чрез сделка с трето лице, ще трябва да внесе паричните средства по банкова сметка на поднастойния и няма да може да извърши прихващане. Отново ще му трябва и разрешение за извършване на разпоредителни действия с влог на поднастойния. Същевременно не може да бъде и страна по разпоредителната сделка, за която е получил разрешение от районния съд, защото ще действа и като представител на поднастойния, и като насрещна страна, т.е. ще бъде налице договаряне сам със себе си, чиято допустимост при задължителното представителство е изключена¹⁸.

На второ място, настояничеството се прекратява с учредяването на попечителство. Може да се разгледат две ситуации – когато досегашният настоятник стане попечител и когато за попечител бъде назначено лице, различно от досегашния настоятник. В случая, в който досегашният настоятник е назначен за попечител, давността продължава да бъде спряна, тъй като пречката за предявяване на иск, която е основание за спирането на дав-

¹⁶ Както е посочено в мотивите към решение № 11 от 23.I.1995 г. по гр. д. № 899/94 г., I г. о., докладчик съдията Анна Божкова: „Компенсация е допустима само при дълг и вземане между едни и същи лица.“

¹⁷ По-нататък ГПК, обн. ДВ бр. 59 от 20.07.2007 г., в сила от 01.03.2008 г., последно изменение и допълнение ДВ бр. 39 от 01.05.2024 г.

¹⁸ Таджер, В. Гражданско право на НРБ. Обща част. Дял II, С., Софи-Р, 2001, с. 627 (Tadzhher, V. Grazhdansko pravo na NRB. Obshta chast. Dyal II, S., Sofi-R, 2001, s. 627).

ността съгласно чл. 115, ал. 1, б. „б“ ЗЗД, продължава да съществува, макар и изменена. При назначаването на попечител, различен от досегашния настойник, обаче, основанието за спиране вече няма да бъде налице, тъй като между страните по облигационното отношение (кредитор и длъжник) вече не съществува настояническо правоотношение, което е основание за спирането на давността. В този втори случай поднастойният може да предяви иск против бившия си настойник със съгласието на своя попечител, както и да отговаря по такъв иск, когато е длъжник в правоотношението с бившия си настойник.

На трето място, настояничеството се прекратява и когато един настойник бъде освободен от длъжност и заменен с друг от органа по настояничеството и попечителството (кмета на общината или определено от него длъжностно лице съгласно чл. 154 СК). В този случай съществуването на настояническото правоотношение между кредитор и длъжник, което е пречка за предявяване на иск от единия против другия и основание за спиране на давността, се прекратява. Това е причината спирането на давността да се прекрати и давностният срок да продължи да тече. Новият настойник може да предяви иск за вземането на поднастойния против предишния настойник или да отговаря по такъв иск от името на поднастойния.

III. Задължение на попечителя да внесе паричните средства на лицето под попечителство в банката

Съгласно чл. 168, ал. 2 СК: „Правилата на чл. 164 и чл. 165, ал. 2 и 4 се прилагат съответно и за попечителя. Паричните средства на поставения под попечителство се внасят на негово име в банка.“ Видно от цитираните разпоредби, препращане към чл. 165, ал. 1 и ал. 3 СК липсва. Това е така, тъй като за разлика от настойника попечителят не е законен представител на ограничено дееспособния. Напротив, последният извършва правни действия със съгласието на попечителя си, но може сам да сключва обикновени дребни сделки за задоволяване на текущите си нужди и да разполага с това, което е придобил със своя труд (чл. 4, ал. 2 от Закона за лицата и семейството¹⁹). Затова попечителят не може да извършва правни действия било на управление, било на разпореждане от името на поставеното под попечителство лице (освен ако е доброволен представител на последното). Тези действия се извършват лично от поставеното под попечителство лице като в зависимост от характера им, за да породят правни последици, може да е необходимо съгласието на попечителя, а може и да не е. Въпреки че, в чл. 168, ал. 2, изр. 1 СК не се съдържа препращане към чл. 165, ал. 3 СК, разпоредбата на изречение второ на чл. 168, ал. 2 СК доста напомня на разпоредбата на чл. 165, ал. 3 СК. Основните разлики са, че в чл. 168, ал. 2, изр. 2 СК не се съдържа изискване за срок, в който попечителят трябва да внесе паричните средства на поставения под попечителство на негово име в банка, нито е уредено възникването на задължение за плащане на законна лихва. Тези различия произтичат от разликата между настояничеството и попечителството. Тъй като, попечителят не е законен представител на поставения под попечителство, той не може да получава парични средства от негово име и в негов интерес (освен ако е и доброволен представител на лицето под попечителство). Затова, той

¹⁹ По-нататък ЗЛС, обн. ДВ бр. 182 от 09.08.1949 г.; в сила от 10.09.1949 г., последно изменение ДВ бр. 120 от 29.12.2002 г.

ги получава като лице, което няма нито основание да ги получи, нито основание да ги задържи. Ако трето лице предаде такива средства на попечителя, смятайки че така изпълнява свое задължение към лицето под попечителство (например не знае, че настояничеството се е прекратило и, че досегашният настойник вече е попечител), то ще извърши това действие, за да постигне определени правни последици – прекратяването на съществуването на своето задължение. Отделен е въпросът дали ще намерят приложение правилата, съдържащи се в разпоредбите на чл. 75, ал. 1 и 2 ЗЗД, тъй като попечителят не е по принцип овластен от поставеното под попечителство лице, от съда или от закона, а е доста съмнително и дали въз основа на недвусмислени обстоятелства се явява овластен да получи изпълнението. От последващите действия на попечителя зависи дали полученото ще отиде в полза на поставеното под попечителство лице и дали то ще потвърди изпълнението. От получаването на паричната сума, обаче, за попечителя ще възникне задължението да я предаде на поставеното под попечителство лице. Докато настойникът има правно основание да държи паричните средства – той е законен представител на поднастойния, попечителят няма такова основание. За да не се стигне до необосновано имуществено разместване, а с това и до неоснователно обогатяване, попечителят трябва незабавно да прехвърли паричната сума. Това той може да стори по два начина. Първо, той може да върне паричната сума на третото лице, за да престира то на поставеното под попечителство лице, като в този случай попечителят ще предотврати предявяването на иск от третото лице на основание чл. 55, ал. 1, предл. 1 ЗЗД. Второ, попечителят може да прехвърли паричната сума на поставеното под попечителство лице, като в този случай ще предотврати предявяването на иск от поставения под попечителство на основание чл. 59 ЗЗД²⁰. Ако попечителят избере втората възможност, той е ограничен по отношение на начина, по който следва да престира – съгласно чл. 168, ал. 2, изр. 2 СК трябва да преведе паричната сума по банкова сметка на поставения под попечителство. Съвсем логично възниква въпросът как да изпълни това свое задължение, ако поставеното под попечителство лице няма банкова сметка. Тъй като, не съществува правна норма, която да задължава поставения под попечителство да сключи договор за платежна сметка с банка, той може да не желае да го сключи и съответно няма да има банкова сметка. Попечителят не е негов законен представител, поради което не може да сключи такъв договор от негово име и в негов интерес. Същевременно, въпреки липсата на банкова сметка на поставения под попечителство, негови парични средства се намират у попечителя. За да не се допусне неоснователно обогатяване на попечителя, разпоредбата на чл. 168, ал. 2, изр. 2 ЗЗД следва да се тълкува ограничително²¹ в смисъл, че задължението за внасяне на получените от попечителя парични средства на поставения под попечителство следва да се внесат по банкова сметка на последния, когато има такава и тя е известна на попечителя. Логично е, че дори и поставеният

²⁰ Както е посочено в мотивите към решение № 180 от 22.11.2023 г. по гр. д. № 290 / 2023 г. на Върховен касационен съд, 3-то гр. отделение: „С разпоредбата на чл. 59 ЗЗД е предвидена възможността за ангажиране на гражданската отговорност на онзи правен субект, който се е обогатил за сметка на другото, като бъде осъден да върне онова, с което се е обогатил, за да бъде възстановено имущественото равновесие между субектите, до размера на обедняването.“

²¹ Повече за ограничителното тълкуване вж. *Павлова, М.* Гражданско право. Обща част, С., Софи-Р, 2002, с. 136 (*Pavlova, M. Grazhdansko pravo. Obshta chast, S., Sofi-R, 2002, s. 136*).

под попечителство да има банкова сметка, ако тя не е известна на попечителя, той пак няма да може да изпълни задължението, произтичащо от чл. 168, ал. 2, изр. 2 ЗЗД. Затова, в случаите, в които лицето под попечителство няма банкова сметка или такава не е известна на попечителя, последният може да се освободи от задължението си и като предаде паричните средства на това лице. В разпоредбата на чл. 168, ал. 2, изр. 2 ЗЗД направеното по-горе уточнение не е изрично отразено, навярно защото законодателят е изхождал от разбирането, че настойникът и попечителят са едно и също лице (обикновено) и, че още по време на настойничеството на името на поднастойния е открита банкова сметка. Проблемът е, че има много изключения от това положение: за попечител може да бъде назначено лице, различно от настойника, а последният да е премълчал за откриването на банкова сметка на поднастойния; по време на настойничеството не е възникнала нужда от банкова сметка, тъй като поставеното под настойничество лице не е получавало парични средства; възникнала е необходимост от откриване на банкова сметка, но настойникът противоправно не е открил такава и не е внесъл получените за поднастойния парични средства; поставянето под попечителство не се предхожда от настойничество (например със съдебно решение дееспособно лице е поставено под ограничено запрещение) и др. Може би е добре да се помисли за изменение в действащото законодателство като разпоредбата на чл. 168, ал. 2, изр. 2 СК се прецизира по следния начин: „Паричните средства на поставения под попечителство се внасят по банкова сметка на негово име, ако има такава, и тя е известна на попечителя.“

Задължението за лихва не е изрично предвидено в чл. 168, ал. 2, изр. 2 СК, но това не означава, че такава не възниква. Тъй като, от момента, в който попечителят получи паричните средства на лицето, което е поставено под попечителство, той е длъжен да ги преведе по негова банкова сметка (защото няма основание да ги задържи), ако такава съществува и е известна на попечителя, или да му ги предаде по друг начин – когато банкова сметка липсва, или не му е известна, това е и моментът, в който задължението на попечителя става изискуемо и започва да тече погасителната давност на основание чл. 114, ал. 1 ЗЗД²². Разбира се, давността няма да тече, тъй като на основание чл. 115, ал. 1, б. „б“ ЗЗД ще бъде спряна. Съгласно чл. 86, ал. 1, изр. 1 ЗЗД: „При неизпълнение на парично задължение длъжникът дължи обезщетение в размер на законната лихва от деня на забавата.“ Задължението за прехвърляне на паричните средства на поставения под попечителство от попечителя е безсрочно, поради което, за да бъде поставен попечителят в забава, е необходимо да бъде поканен. Съгласно мотивите към Тълкувателно решение № 5 от 21.11.2019 г. по тълк. д. № 5 / 2017 г. на Върховен касационен съд, ОСГТК: „Началото на изискуемостта е начало и на погасителната давност, на осн. чл. 114, ал. 1 ЗЗД, но автоматично не води до забава на длъжника. За забава на длъжника по безсрочното задължение е необходимо той да бъде поканен от кредитора да изпълни съгласно чл. 84, ал. 2 ЗЗД, както и вина за неиз-

²² Както е посочено в мотивите към решение № 105 от 30.09.2021 г. по гр. д. № 2610 / 2020 г. на Върховен касационен съд, 3-то гр. отделение: „Относно погасителната давност и тълкуването на чл. 114 ЗЗД разрешените в практиката на Върховния касационен съд почиват на принципа, че давностният срок започва да тече от момента, в който се поражда правото на иск. Този момент е обусловен от вида на правоотношението и от характера на субективното право.“

пълнението, съответно за късното изпълнение.“ Задължението е парично, попечителят има качеството длъжник спрямо поставеното под попечителство лице и би изпаднал в забава с поканата на поставения под попечителство, поради което юридическите факти, предвидени в хипотезата на правната норма, съдържаща се в разпоредбата на чл. 86, ал. 1, изр. 1 ЗЗД, биха били налице. Проблем, обаче, може да възникне относно едностранното волеизявление, с което поставеното под попечителство лице предявява искане за плащане на получената от попечителя сума, т.е. волеизявлението, с което това лице поставя попечителя в забава. Тъй като, това е едностранна сделка, която не попада в обхвата на чл. 4, ал. 2 ЗЛС, е съмнително дали може да бъде извършена от поставения под попечителство без съгласието на самия попечител. Очевидно е, че попечителят няма интерес да бъде поставен в забава и би отказал да даде съгласието си. Налице е конфликт на интереси. Правилото, съдържащо се в чл. 29, ал. 4 ГПК, не може да намери приложение, тъй като попечителят не е законен представител на поставения под попечителство. За да не се стигне до невъзможността попечителят да бъде поставен в забава, докато се прекрати попечителството (било с акт на органа по настойничеството и попечителството, било с навършването на пълнолетие от поставения под попечителство), може би е разумно, както и в разпоредбата на чл. 165, ал. 3, изр. 1 СК да се предвиди срок, в който да бъдат внесени паричните средства по банкова сметка на поставения под попечителство. Макар и след изтичането на този срок да възниква за попечителя задължение за плащане на законна лихва на основание чл. 86, ал. 1, изр. 1 ЗЗД, това задължение може да бъде и изрично установено – с оглед избягването на евентуални съмнения по примера на чл. 165, ал. 3, изр. 2 ЗЗД. Тъй като изначално не е налице основание за получаването на паричните средства на поставения под попечителство от попечителя, срокът трябва да е минимално необходимият за незабавното прехвърляне на средствата, т.е. да не се допуска излишно забавяне на попечителя. Така разпоредбата на чл. 168, ал. 2, изр. 2 СК може да добие следната редакция: „Паричните средства на поставения под попечителство се внасят незабавно по банкова сметка на негово име, ако има такава и тя е известна на попечителя.“ Може да се добави и ново изречение трето в чл. 168, ал. 2 СК със следната формулировка: „За несвоевременно внесени суми попечителят дължи законната лихва.“

IV. Заключение

Може да се обобщи, че настойникът има задължение да осигури постъпването на паричните средства за поднастойния в седемдневен срок от получаването им като за целта, ако това се налага, следва и да открие банкова сметка на името на поднастойния. По тази сметка, обаче, не трябва да възникват задължения за поднастойния като например за такси за нейното обслужване. Настойникът не е длъжен да търси доходност по банковата сметка, а само да гарантира, че постъпилите по нея парични средства няма да намалее. При неизпълнение в срок на това свое задължение, настойникът изпада в забава и върху невнесената сума дължи законна лихва на поднастойния. Давността както за главното вземане, така и за акцесорното за лихва не тече, докато съществува настойническото правоотношение между настойника и поднастойния, а ако настойничеството се преобразува в попечителство и за попечител бъде назначен досегашният настойник – и докато трае попечител-

ското правоотношение между същите лица. Въпреки че, за попечителя няма установен срок, в който трябва да внесе паричните средства по банкова сметка на поставеното под попечителство лице, това не означава, че за получените и невнесени средства не се дължи законна лихва. Такава попечителят би дължал от получаването на поканата от поставеното под попечителство лице, но тъй като е съмнително дали такава покана може да се отправи без съгласието на самия попечител, се прави предложение de lege ferenda за предвиждане на срок за изпълнение на задължението на попечителя. Настоящата статия не претендира за безспорност на изводите, до които достига, а цели да провокира юридическото мислене на своите читатели.